

Národný projekt

Dokumentačno-informačné centrum rómskej kultúry

Štátna vedecká knižnica v Prešove (ďalej len „knižnica“) podala žiadosť o nenávratný finančný príspevok (ďalej len „NFP“) na realizáciu národného projektu v novembri 2011 a po ukončení schvaľovacieho procesu uzatvorila s Riadiacim orgánom pre OPIS – Úradom vlády SR, v zastúpení s Ministerstvom kultúry SR, koncom februára 2012 zmluvu o poskytnutí NFP vo výške 1 913 406,46 €. Ide o špecifický projekt zameraný na horizontálnu prioritu – marginalizované rómske komunity, pričom navrhnutá lokalizácia centra reflektuje súčasný stav koncentrácie rómskej komunity, keď jej najväčšie zastúpenie je sústredené predovšetkým v Prešovskom samosprávnom kraji.¹

Hlavným cieľom projektu je vybudovanie nového pracoviska – **dokumentačno-informačného centra rómskej kultúry** (ďalej len „centrum“), ktoré sa stane novým organizačným útvarom knižnice a prostredníctvom ktorého sa predpokladá zastrešenie problematiky rómskej kultúry na Slovensku. Prvýkrát sme projekt predstavili už na medzinárodnom informatickom sympóziu INFOS 2011 v máji 2011 a úvodné informácie o projekte sa nachádzajú v príspevku *Problematika dokumentovania a sprístupnenia rómskej kultúry v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove*, ktorý je publikovaný v zborníku zo sympózia.

Čo bude skutočne obsahom národného projektu?

Digitálny obsah počas pilotnej prevádzky centra budú primárne tvoriť **digitally born objekty**, čiže kultúrne objekty, ktoré sa budú získavať v priamom styku s rómskou minoritou, a to nahrávaním cez nahrávacie zariadenia a kamery. Digitalizácia analógových kultúrnych objektov nie je prioritou tohto projektu a plánuje sa až počas trvalej udržateľnosti, aby spolu s už vytvoreným digitálnym obsahom poskytovali komplexné informácie o minulosti a súčasnosti rómskej kultúry. Prípadná digitalizácia existujúcich hmotných kultúrnych objektov bude realizovaná iba v prípade, že budú mať priamy súvis s tvorbou digitally born objektov.

Hlavné aktivity projektu kopírujú špecifické ciele, ktoré chceme dosiahnuť realizáciou projektu. Ide o tieto aktivity:

1. **Rekonštrukcia a interiérové vybavenie DICRK**
2. **Komplexné technické a technologické vybavenie DICRK**
3. **Pilotná prevádzka DICRK**

V rámci prvej aktivity v súčasnosti prebiehajú stavebné práce na objekte, ktorého kolaudácia sa očakáva v priebehu marca 2013, a knižnica stojí pred podpisom zmluvy na dodávku potrebného interiérového vybavenia. Súčasne **prebieha druhá aktivita**, v rámci ktorej sa realizuje dodávka plánovaných technických a technologických zariadení a príslušného softvéru a v závere ktorej budeme pracovať na vytvorení vlastného prezentačného portálu, aby sme prostredníctvom neho zabezpečili pohodlný prístup návštevníkov k hotovému digitálnemu obsahu. Centrum bude totiž vybavené stacionárnou aj mobilnou technikou a technológiami, ktoré umožnia zaznamenávanie prejavov rómskej kultúry mimo centra aj priamo v jeho priestoroch a ich následné technické a technologické spracovanie do podoby prezentovateľnej a dostupnej pomocou portálu.

Tretia aktivita je súčasne záverečnou aktivitou realizácie projektu, počas ktorej budú otestované inštalované technické zariadenia a softvérové riešenia, aby nástup na ostrú prevádzku po ukončení projektu bol plynulý a bezproblémový. Jej obsahom bude:

- a) **administratívna činnosť pracoviska**, pod ktorou rozumieme spracovanie potrebných dokumentov na prevádzku nového pracoviska, koordináciu pracovných stretnutí interných aj externých zamestnancov, administratívne zabezpečovanie pracovných ciest v rámci mapovania, identifikovania a zberu prejavov rómskej kultúry;
- b) **mapovanie a zber prejavov rómskej kultúry** v troch identifikovaných oblastiach:
  - A. **Orálna história** – v rámci tejto témy sa bude realizovať nahrávanie spomienkového rozprávania v lokalitách osídlených rómskym etnikom, pričom pôjde o nahrávky, ktoré budú prevažne v rómskom jazyku, prípadne v dialektoch slovenského jazyka. Preto je nevyhnutné následné jazykové spracovanie tak, aby boli použiteľné a zrozumiteľné pre väčšinových užívateľov.
  - B. **Hudobné dedičstvo Rómov** – rómska hudobná produkcia, tradičná aj súčasná tvorba rómskych umelcov, bude ďalšou prioritou zberu. V tomto prípade pôjde primárne o využitie moderného nahrávacieho štúdia. Toto štúdio môže slúžiť aj na zaznamenávanie iného ako hudobného prejavu, napr. rozprávania v rámci orálnej histórie.

¹ Operačný program Informatizácia spoločnosti. Bratislava 2007. s. 53-54

C. Rómovia a remeslá – v prípade tretej identifikovanej priority ide o oblasť rómskych remesiel s dôrazom na kovárstvo. Obec Dunajská Lužná v Bratislavskom kraji je strediskom kovárskeho združenia Chartikano, ktoré združuje rómskych umeleckých kováčov. Aktívna dokumentácia medzinárodného sympózia rómskych kováčov umožní zdokumentovať postupy a výrobu rozličných rómskych remeselných artefaktov.

- c) testovacia prevádzka prezentačného portálu**, ktorá umožní spustiť vytvorené softvérové riešenie do testovacej prevádzky, pričom súčasťou ostrej prevádzky bude tzv. mapová služba, čiže vytvorenie určitej formy mapového portálu ako súčasť prezentácie centra, pretože výsledky v podobe množstva získaných a spracovaných dát predpokladáme spracovať aj do mapových diel;
- d) dokumentácia a archivovanie prejavov rómskej kultúry** zahŕňa všetky procesy spojené s prácami na tvorbe digitálneho obsahu, dokumentovaní všetkých objektov, artefaktov a informácií, následnom postprocessingu a archivácii digitálnych objektov.

Na samom začiatku celého procesu je mapovanie, identifikácia a kategorizácia originálnych kultúrnych objektov a zbierok, ale najmä prejavov nehmotného kultúrneho dedičstva. Na tento účel sú vytvorené tri expertné skupiny, ktoré z odborného hľadiska a na základe svojich znalostí určia intelektuálny význam nehmotných prejavov a súvisiacich hmotných objektov a ich fyzické vlastnosti a stav. Pre každú identifikovanú tému bude pracovať 5 expertov, úlohou ktorých bude spolupráca na tvorbe strategických dokumentov centra a identifikácia lokalít v celej SR, v ktorých sa bude uskutočňovať zber materiálu. Predbežne vyšpecifikované lokality zberu zahŕňajú nasledujúce oblasti: Prešov, Bardejov, Svidník, Sabinov, Humenné, Košice, Trebišov, Moldava nad Bodvou, Spišská Nová Ves, Rožňava, Banská Bystrica, Rimavská Sobota, Detva, Očová, Lučenec, Nitra, Zlaté Klasy, Dunajská Lužná, Plavecký Štvrtok, Bratislava, Martin, Ružomberok, Žilina a okolie týchto sídiel.

Knižnica bude na zber zamestnávať asi 20 terénnych zamestnancov, ktorí vo vybraných lokalitách Slovenska budú zber fyzicky vykonávať. Primárne pôjde o študentov romistiky na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, no môže ísť aj o miestne ľudské zdroje – napr. rómski študenti vysokých škôl alebo študenti rozličných vysokých škôl a odborov zameraných hlavne na súvisiace oblasti, ako sú sociálna práca, etnológia, etnografia, kulturológia a iné. Dôvodom takého výberu terénnych zamestnancov je, že zber sa realizuje v špecifických komunitách s odlišnou jazykovou a kultúrnou tradíciou, kde sa očakáva, že títo zamestnanci budú informovaní a schopní používať etnicky citlivý prístup a zároveň budú aspoň čiastočne jazykovo vybavení na to, aby komunikácia s členmi etnika bola zrozumiteľná a produktívna. To znamená, že v mnohých prípadoch pôjde o komunikáciu v troch jazykoch – slovenskom, rómskom a maďarskom, v závislosti od lokality a regiónu.

Ďalším krokom bude samotný zber, čiže fyzické nahrávanie priamo v teréne alebo v priestoroch nahrávacieho štúdia. Po vytvorení digitálnych objektov bude nutné získané rozsiahle nespracované videosúbory a audiosúbory, ako aj súvisiace analógové dokumenty, preniesť na dočasné uloženie do lokálneho pracovného priestoru, kde sa budú prostredníctvom ďalších odborných činností spracovávať do finálnej podoby (napr. režijné spracovanie, strih, titulkovanie do slovenského jazyka, vytvorenie hudobného podfarbenia, označenie, tvorba metadát a pod.). Pomocou zariadení a zálohovacieho softvéru bude spracovaný digitálny obsah nahratý na páskové médiá a v dohodnutých časových intervaloch odoslaný do centrálného dátového archívu na archiváciu. Posledným krokom bude výber objektov vhodných na zverejnenie. Z nich budú následne vytvárané odvodeniny pre prezentačný portál, resp. na iné použitie a účely.

Zozbieraný materiál bude technicky spracovaný tak, aby umožnil expertom ďalej pracovať so získanými materiálmi na úrovni skúmania ich obsahu, utriedovania získaných informácií, ich spracovania do ucelenej podoby, tvorby záverov, oponovania a dodania obsahových materiálov na finálne technické a technologické spracovanie v centre.

Špecifickým výstupom centra bude multimediálna publikácia o rómskej hudbe. Zber hudobného materiálu bude viesť k vytvoreniu tzv. hudobnej mapy Rómov, ktorá spolu s podkladmi k dejinám a vývoju rómskej hudby povedie k vytvoreniu multimediálnej knihy o hudbe, hudobných dejinách, ako aj súčasnom stave rómskej hudby.

Súčasťou prezentácie DICRK a jeho činnosti bude aj tzv. **mapová služba**. Výsledky v podobe množstva získaných a spracovaných dát chceme spracovať aj do mapových diel. V rámci pilotnej prevádzky centra plánujeme vytvoriť určitú formu mapového portálu ako súčasť prezentácie centra, kde si užívateľ bude môcť zistiť prezentované informácie a údaje aj vo forme máp. Širšie využitie tejto služby predpokladáme najmä v rámci trvalej udržateľnosti projektu.

V rámci implementácie projektu sa predpokladá spolupráca s ďalšími národnými projektmi, najmä NP7 Centrálna aplikačná infraštruktúra a registratúra, NP8 Centrálny dátový archív a NP9 Harmonizácia informačných systémov. V rámci NP7 Centrálna aplikačná infraštruktúra a registratúra bude realizovaná spolupráca zamestnancov knižnice na tvorbe a kontrole metadát súvisiacich s vlastným projektom, v rámci NP8 Centrálny dátový archív bude knižnica zabezpečovať uloženie vytvoreného digitálneho obsahu do centrálného dátového archívu a v rámci NP9 Harmonizácia informačných systémov knižnica vystupuje ako partner projektu, v rámci ktorého na implementáciu vlastného projektu budú zabezpečené technické podmienky pre lokálny pracovný priestor.

Aký bude prínos národného projektu?

Rómske etnikum je vnímané ako národnostná menšina s odlišnou kultúrou, zvykmi i mentalitou. Rómovia z hľadiska sebaopoznania a sebaidentifikovania vo sfére kultúry a umenia ako výrazu ich kultúrneho vedomia a národnej identity

patria dodnes k národom, ktoré si stále uchovávajú svoju národnú kultúrnu identitu. Ako najväčšia paneurópska minorita sú národom neteritoriálnym, bez zášity materskej krajiny, národom žijúcim v rozptýlení takmer tisíc rokov. Celé stáročia boli rozptýlení a prenasledovaní, nie vždy mohli rozvíjať a na verejnosti prezentovať svoju kultúru ako špecifickú kultúru, ale napriek tomu si zachovali svoj jazyk, tradície, svoju rómsku identitu. Počas svojej existencie a histórie absorbovali veľa nánosov iných kultúrnych, sociálnych a náboženských identít národov, s ktorými prišli do styku. Tieto vsiakli do pôvodných zvykov a tradícií, do remesiel, do umeleckého prejavu, no základ ostal spoločný – jazyková príbuznosť rómskych dialektov, náboženská predstava jediného Boha, rodinné vzťahy, tradičné jedlá a množstvo ďalších aspektov.

V súčasnosti sa artefakty z rómskeho kultúrneho okruhu nachádzajú čiastočne v existujúcich kultúrnych inštitúciách, ale prevažná väčšina sa nachádza vo vlastníctve súkromných osôb, mimovládnych organizácií či rozličných neštátnych kultúrnych a spoločenských združení. Práve táto väčšina rómskych kultúrnych objektov nie je katalogizovaná, systematicky popísaná a spracovaná spôsobom, ktorý by umožňoval ich efektívne využitie konečnými užívateľmi. Toto definujeme ako potrebu koncentrácie prejavov hmotnej i nehmotnej rómskej kultúry a prezentácie živej rómskej kultúry. Rómovia ako národnostná menšina na Slovensku sú už viac ako dvadsať rokov predmetom jednak skúmania rozličných vedeckových disciplín (romistika, etnografia, etnológia, muzikológia, folkloristika, lingvistika, sociológia, sociálne vedy súvisiace historické vedy, biológia či pedagogické disciplíny), ako aj zdrojom svojbýtnej a osobitej kultúry formovanej tisícročnej diaspóre. Prierezovosť rómskej témy spôsobuje, že množstvo študentov vo vzdelávacom procese sa viac alebo menej dotkne oblasti rómskej kultúry. Zhromaždenie zdrojov a ich dostupnosť pre široký okruh užívateľov v zmysle umiestnenia informácií na jedno miesto, ako aj ich jazykovej zrozumiteľnosti – bilingválne materiály slovensko-rómske a rómsko-slovenské – je poslaním nového pracoviska knižnice.

Národný projekt prispeje svojou realizáciou k zachovaniu kultúrneho dedičstva, to znamená, že práve spracovaním jeho prejavov do digitálnej podoby má ambíciu uchovať a prezentovať súčasnú i tradičnú kultúru Rómov aj iným spôsobom, ako to robia u nás v súčasnosti inštitúcie muzeálneho zamerania. Úlohou projektu je sústrediť komplexné informácie o rómskej kultúre, histórii, jazyku, tradíciách a iných oblastiach života rómskej menšiny na jednom mieste, ako jeden prístup k potrebným a požadovaným informáciám o všetkom, čo súvisí s rómskou problematikou a zároveň predstaviť nový pohľad na kultúru Rómov ako súčasť európskeho kultúrneho dedičstva.

Veľmi dôležitou stránkou činnosti centra bude podpora interkultúrneho dialógu v regióne, organizácia multi-kultúrnych stretnutí s prezentáciou kultúr jednotlivých etníc, podpora debaty a otvorenej diskusie so zameraním na cieľovú skupinu stredoškolskej a vysokoškolskej mládeže. Centrum bude mať na pamäti európsky kontext a postupne nadviaže komunikáciu s podobnými inštitúciami zaoberajúcimi sa dokumentovaním rómskej tradičnej a živej kultúry v rámci štátov Európskej únie v záujme spolupráce, výmeny informácií a prezentácie výsledkov na medzinárodnej úrovni.